

T. TÓTH TÜNDE

Valami történik

KIRÁLY KINGA JÚLIA: APA SZARAJEVÓBA MENT

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2017
296 oldal, 3500 Ft

”

Nyomasztó szöveg Király Kinga Júlia regénye, de nem abban az értelemben, ahogy a cím, a könyv marketingje, illetve leginkább a szerzői interjúk alapján számítani lehetett rá. Ezekből az következett volna, hogy a szöveg belső struktúrájának szervezőelve a román diktatúra, a délszláv háborús szituáció és mindennek akár szimbolikusán értendő aspektusai, közvetett vagy közvetlen hatásai mikro- vagy makroszinten, társadalmilag, egyénileg stb. A regényt olvasva ezek azonban nem a mélyrétegekben húzódó jelentéstartamoknak, traumatikus tendenciáknak tűnnek fel, hanem egyre mellékesebb díszítőelemeknek, vagy jobb esetben direkt túlmagyarázott, pszichologizáló képletnek: az otthontalanság és identitáske-resés, kiszolgáltatottság és a szeretetteljes emberi kapcsolatok kialakítására való képtelenség megideologizálási eszköz-zének.

Az *Apa Szarajevóba ment* elbeszélőjének édesapja 1984-ben elindult a téli olimpiára Romániából, maga mögött hagyva anyját, feleségét és nyolcéves kislányát. S bár időközben rendszerváltásra is sor került, az apa egyetlen pénzküldeményt leszámítva 2011-ig nem kereste a családját. Az üres koporsóban jelképesen eltemetett apa okozta hiány, a csonkacsaládon belüli szerepek összezavarodása, az férfikép keresése ugyanakkor mélyebb tartalmakat is előhívhatott volna Király Kinga Júlia regényében: Az apahiányt problematizáló művek sorába illeszkedés szándékának jegyében persze felvillannak különböző mikrotörténetek, reflexiók – hol a saját testi tapasztalatait játssza egybe az apahiány okozta ürrel, hol expliciten ellentmond ennek a koncepciónak – ugyanakkor ezek nem tudnak meghatározóan hangsúlyossá válni. Az elbeszélő saját belső világának felfedezésére törekszik, amelynek középpontjában a testiség áll: hogyan viszonyulnak a testiséghez a felmenők, a nagymama, az anya elfojtásai vagy kiélései miképp hatnak őrá. (Mindezt elég nehéz általánosíthatóvá tenni kelet-közép-európai diktatúrák hatásaként.) A szerző nyilatkozataiban is irányítja az értelmezés vona-

lát: a romániai diktatúra, az elnyomás családszinten megjelenő képe foglalkoztatta, bár itt a hatalom-allegorikus apa-kép nem az elnyomást, alárendelést, agressziót vetíti rá a családon belüli szerepekre, hanem a hiányérzetnek ad teret. Az ő hiányának tapasztalata tartja össze egy csonkacsaládként az anyát, a nagymamát és a lányt, Jázmint (vagy ahogy apja szólította, Gelsominát). A felnőtté válás, az öregedés, az anya sejtetett frigiditásával szemben a saját túlzó, valamiféle látens-apakomplexuson alapuló szexualitása önmagában is tétje lehet egy regénynek, nem feltétlenül lenne szükséges agyonnyomni azt más önálló témakörök kérdésvetéseivel.

A saját élet megélésének képtelensége, az általános iskolai kiközösítés, az egyetemi tanulmányainak kudarca, aztán a nagy út is az otthontalanság és az ebből fakadó menekülés kényszerének kiteljesedésében értelmezhető, ami a szövegtérben egyre inkább az időközben eltékozolt időről és a férfiakkal való egyoldalú és lényegében a szexuális kihasználáson alapuló szeretetlen viszonyokkal áll összefüggésben. Az aktusok túlnyújtott leírásai is inkább öncélúnak és hatásvadásznak, mint organikusnak tűnnek a szövegben.

Az apa huszonhét évvel későbbi megtalálásának vágya is ürügynek látszik a saját identitás, az önálló élet felépítésének elkerülésére. Ez viszont eleve elrendelt zsákutca: az apa megtalálása nem hozhat mást, csak a kettős hiány érzetét: ami elmúlt, már nem is lesz, már nem lehet. Az apakép hiába válik manifesztté, az az új családjában betöltött pozíciójában jelenik meg – ott is elég ambivalens módon. A valahová tartás illúziójában hiába is történhetne bármi, hiába megy a főszereplő bárhová, olyan erőteljesen köti magát a nyomor, az undor, a kétségbeesés tapasztalataihoz, hogy minden más jelentéktelenné törpül ezek mellett. A testi folyamatok (hányás, puffadás, vizesedés, emésztés) és a szexualitás megjelenítése is döntőrészt a szorongás, kihasználtság, tárgyiasulás és az elhagyatottság jelentésköreiben mozog: „Ültem a buszon, már majdnem Zágráiban jártam, de még mindig egy tizennyolc órás út elején München felé, és belém hasított, hogy amilyen sánta logikával és rossz aránnyal meríték erőt a múltból, legalább olyan torz a jelenem. Már ha van nekem olyanom egyáltalán. Végére is Szarajevó úgy nőtt nagyra bennem, hogy váltig Ask kicsinységén szórakoztam, s a legvégén magam is összetöpörödtem, mert mindig mindenben őt követtem, őt, akinek szánalomból, szplínből, s e kettőt pózzá merevítő gögből, netán bosszúvágyból, amiért úgy földbe döngölt a Skadarska utcai étteremben, dobtam oda magam, ezzel menekítve át a másikat, s ugyancsak a másik emlékezetét életben tartva kunyeráltam el kétszáz márkáért a kofa ájfonját, mert az utolsó találkozásunkkor, hogy megússza a búcsút, ő is az új ájfonját fikszirozta, akárha elnyerte volna benne a nélkülüm való új élet zálogát. És amikor Szarajevóba érve végre megérkezhettem volna magamhoz, hogy az Igmannel együtt a Várost is bejárva megértsek valamit mindabból, ami idáig sodort, és ha már megértettem, messzibbre is lássak, az orrom hegyénél mindenképp távolabb, már nem volt kihez megtérnem – elveszítettem magam.”

Eközben újrjátszódik és egyre több adalékkal egészül ki a régmúlt, a konstans szeretői pozíció, a bizonytalanság, a függés, az alárendelődés eseményeivel, majd újabb jelenbeli történetekkel egészül ki a szöveg. Az utazás során látványokat, látomásokat halmoz a narrátor, elmosódik a fikció és a valóság, váltakoznak az idősíkok, felrömlenek a családi mitológiák, a nagymama és anya sorseseeményei, amelyek lehetnének egy komplex világ/történelem/önértelmezés alapjai, de az elbeszélő gyakran megelégszik a hasonló szájbarágós következtetésekkel: „amit pedig a benzinkútnál kihánytam, pontosan tudtam, hogy a múltam egy darabja volt” (169).

A saját életében idegen, és miközben a külső környezet megváltoztatásával törekszik önmaga belső világának megértésére, a külvilág másodlagos és elhanyagolható marad, nem történik érdemi változás, csak a terek cserélődnek le. Ami voltaképp megtörténik, az az anyával való összetartozás felismerése, az anya melletti otthonérzet megélése. A balkáni úton és a müncheni migráns lét kiszolgáltatottságában is az anya szerepe, az anyához való kötődés, a kettejük közti sajátos kapcsolat értékelődik föl: „A szarajevói kitérő, amit valójában apám miatt vállaltam, éppenséggel tőle távolított el a leginkább. Ugyanakkor közelebb vitt anyámhoz” (223). Az út, amit az apára találás szándékával az elbeszélő bejár, az anyától indul, rossz szeretőkön át vezet, de az anyához visz. Az anya az egyetlen állandó szereplő az elbeszélő történetében (még akkor is, ha sokszor a távolság az őket összetartó erő), valamint a Jázmin erő hatások, élmények, esetek végkövetkeztetései, értékelései valahogy rendre visszavezetnek az anyához: ezért inkább tűnik anya-, mint aparegénynek a szöveg.

A szimbolikussá váló terekben a helyszínek, emlékek, gondolatmenetek váltakozása mellett erősen háttérbe szorulnak azok a történeti és kulturális kérdésfeltevések, amelyek kidolgozása a regény előnyére váltak volna. Ellenben termékeny lehet a kiúttalanság, elveszettség, céltévesztettség és ezzel összefüggésben a kényszeres (lényegében eredménytelen) önvizsgálat alakzatainak vizsgálatán alapuló olvasat: „Én csak azt ismertem, s nem mondhatni, hogy kimerítettem a tudásomat, ami odabenn zajlott. Mindig is azt figyeltem. [...] Udvariasnak és előzőkenynek mutatkoztam, hogy a másra figyelést letudva, minél több időm maradjon önmagamra” (47). Jázmin önmagára figyel, az ő értelmezései dominálnak végig. Ezért is tudnak az idősíkok szervesen kapcsolódni egymáshoz: Az elhagyatottság okozta trauma és az ebből fakadó szorongás ugyanazokat a helyzeteket hívja életre, emellett a szöveg kohéziójának fontos alapja az is, hogy a gyerek és a felnőtt elbeszélői hangja nem válik el, a harmincöt éves narrátor végig ugyanazon az infantilis hangon szólal meg.

Ugyanakkor érezhetően a nőiségről, hatalmi viszonyokról, identitásképzésről, felejtésről- emlékezésről is akarna szólni a szöveg, de ezek széttartóvá, kidolgozatlaná, zsúfolttá teszik a regényt, valamint a túlhajtott önreflexió – és sok esetben erőltetett (ön)értelmezés – gátolja is az olvasót, hogy másnak lássa a regényt, mint amilyenek a szerző láttatni szeretné.